

Mens en Wereld

Zo nu en dan moet ik in dit hoekje even mijn stokpaardje bestijgen. Eigenlijk niet eens, omdat ik het zelf zo leuk vind, of zo nodig heb, maar omdat ik er in mijn werk in het H.V. bijna dagelijks mee in aanraking kom. Het is de grote behoefte, vooral van de wat oudere mensen, aan gezelligheid, aan contact met de anderen, aan wat meer saamhorigheid en solidariteit. Ik zei het al, ik heb er hier wel eens eerder over geschreven en ik heb er over gesproken met deze en gene en tot mijn verbazing stuitte ik dan heel vaak op... verbazing. Wat voor mijzelf nogal voor de hand ligt, blijkt niet voor iedereen zo vanzelfsprekend te zijn. 'Het H.V. is toch geen gezelligheidsvereniging?' zeggen ze dan, 'de humanisten van het eerste uur werden lid van het H.V. omdat het een levensbeschouwelijke organisatie was en wie er gezelligheid zocht, was er in feite niet op zijn plaats.'

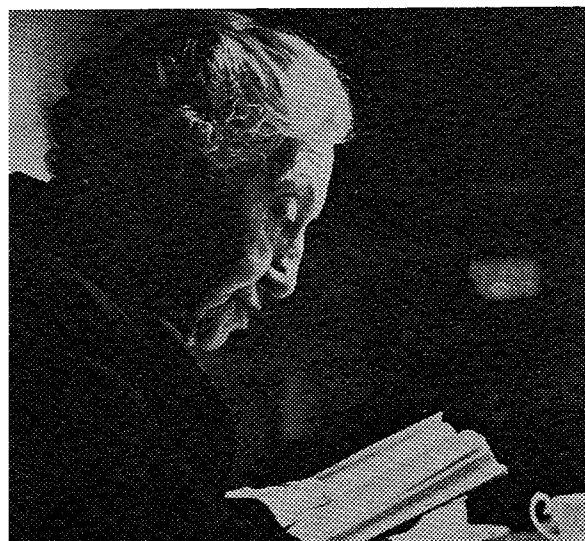
Nu kan dat allemaal wel zo geweest zijn, maar het is het eerste uur niet meer. We zijn sinds 1946 alweer vele uren verder en we kunnen de tijd niet tegenhouden en de klok niet terugzetten. Naast de levensbeschouwing is het Praktisch Humanisme naar voren gekomen. Een mooi woord en ik hoor u al zeggen: 'O, ja, ik merk het alweer, het gaat weer om de centen!' Nee, in dit stukje niet. Ik wil het deze keer niet over uw portemonnaie hebben maar over uzelf. Er zijn zoveel dingen, kleinigheden, die absoluut niets kosten, die iedereen kan doen, met een beetje moeite, een beetje vriendelijkheid en medeleven.

Ergens in een kamer op een bovenhuis in een grote stad, woont een blinde man. Hij heeft zijn geleidehond en een bandrecorder met voor-gelezen boeken. Een paar keer per week krijgt hij warm eten gebracht en daar is het dan wel zo'n beetje mee bekeken, dacht ik, want zelfs een kopje drinken is er niet bij. Kun je nu tegen zo iemand zeggen: 'Gunst, meneer, gezelligheid? Hoe komt u erbij? We zijn alleen maar levensbeschouwelijk!'

Misschien loopt het in kleinere plaatsen wat gemoedelijker, maar mijn indruk is, dat in de grote steden het apparaat van onderlinge saamhorigheid en solidariteit wel heel moeizaam op gang komt, omdat de mensen eenvoudig niet beseffen, dat ze er allemaal bijhoren.

Tot zover dan weer het stokpaardje. Het gaat weer op stal op voorwaarde, dat iedereen die ertoe in staat is, zich gaat melden bij het bestuur om eens bij iemand een praatje te gaan maken of wat voor te lezen.

Het is echt hard nodig.

Anti-democratische tendensen in de V.S.

De verkiezingen in de Verenigde Staten hebben voor het eerst een anti-democratische concentratie geschapen, die in geen dele door de nederlaag van Goldwater verzwakt is. In de republikeinse partij hebben zich overal in de afdelingen voorstanders van een uiterst conservatisme genesteld en het zal geruime tijd duren voor deze bedreiging teniet gedaan is.

De werkelijk actieve rechtse beweging is echter niet in de republikeinse partij ondergebracht, maar heeft de 'Grand Old Party' slechts gebruikt om via Goldwater geweldige stappen voorwaarts te maken. Hoewel Goldwater belangrijk was als een politiek fenomeen, als de uitdrukking van een maatschappelijke malaise en een emotionele ondervoeding die miljoenen naar een 'sterke' figuur deed verlangen, toch is die rechtse politieke concentratie veel belangrijker – en gevaarlijker! – dan Goldwater ooit had kunnen zijn.

Natuurlijk heeft dit geweldig grote en gevarieerde land altijd wel groepen gehad, die fundamenteel niet in de democratie geloofden. Maar deze groepen werkten altijd aan de periferie van de samenleving. Ze werden noch door de twee politieke partijen, noch door de Amerikanen in het algemeen ernstig genomen. Men sprak over hen als 'the lunatic fringe', de 'halfgare' franje van de maatschappij.

Zowel vóór als na de oorlog waren er hier militant fascistische groepen, maar hun attractiviteit gold slechts een handvol personen, die meestal elkaar probeerden te overschreeuwen met anti-semitische, anti-katholieke en anti-neger publicaties. Hun voornaamste doel was geld te verdienen en bij voortduring werden er schandalen van geld-zwandel aan het licht gebracht. Zelfs op het ogenblik is de z.g. American Nazi Party (nog geen 200 leden) met een legale actie bezig tegen de National Rights Party, die advertenties van het nazi-'Schund'-blaadje heeft weggesnoept.

Maar de komische aspecten van dit soort dingen zijn nu vervangen door een veel grimmiger ontwikkeling. Een rapport, net gepubliceerd door de Anti-Defamatie (laster) Liga, heeft onthuld dat sommige van de belangrijkste Amerikaanse corporaties en massabedrijven in feite de rechtse concentratie financieren. De schatting is dat dit jaar geweldig rijke firma's zoals United States Steel, Republic Steel, Gulf Oil, Hummle Oil, Olin Mathieson Chemical Corporation, Armco Steel Foundation en vele andere, ongeveer 25 miljoen dollar in rechtse groeperingen, van allerlei schakeringen, zullen investeren. In

een 'gewoon' jaar, wanneer er geen verkiezingen worden gehouden, is dit bedrag op 14 miljoen dollar geschat en dit zijn, zelfs voor Amerika, grote en belangrijke bedragen.

Het is natuurlijk de meer liberale pers niet ontgaan, dat vele van die firma's en corporaties hun belangrijkste zaken met de regering doen en dat dus de belastingbetaler, in feite, deze groepen ondersteunt. Het was reeds lang bekend dat firma's zoals Eversharp, (vulpen), Technicolor en Schick (scheermesjes) de z.g. 'Anti-Communistische Christelijke Kruistocht' (Christian Anti-Communism Crusade) royaal van fondsen voorzagen. Het 'christelijk' etiketje is hier slechts voor propaganda doeleinden opgeplakt.

Na de onthullingen van het anti-defamatie rapport hebben verscheidene maatschappijen getracht zich te distancieren van de groepen die zij voortgeholpen hebben. Hun argument was hoofdzakelijk dat het geld dat bijgedragen werd, gegeven werd om allerlei soorten van 'onderwijs' en 'research' te helpen. Maar de meeste Amerikanen houden grote corporaties voor minder naief dan zij nu zouden willen lijken... De rechtse groeperingen tonen het klassieke beeld van dit soort politieke richtingen. Hun voornaamste punt is dat er een samenzwering aan de gang is om Amerika aan het communisme uit te leveren. Het hart van die samenzwering wordt niet in Moskou maar in Washington gezocht. Een vaag onlustgevoel ten opzichte van het Amerikaanse parlement en het kabinet, en zelfs het Witte Huis, loopt als een leidraad door al deze beschuldigingen.

Een goed voorbeeld is een boekje 'A Texan Looks at Lyndon' geschreven door J. Evetts Haley. Van dit boekje, vol met de meest ongelooflijke verdachtmakingen t.o.v. president Johnson, zijn nu zestien miljoen exemplaren in omloop, waarvan meer dan acht miljoen verkocht zijn voor 30 dollar-cent per boek. Uitgever is natuurlijk een front-man van de John Birch Society. Wanneer een boekhandelaar het boek niet te koop heeft begint de plaatselijke John Birch-groep direct een campagne tegen hem, suggererend dat de boekhandelaar *dus* een communist is!

Een ander voorbeeld is een boek, ook met massaoplage, getiteld 'None Dare Call it Treason' door John A. Stormer. De 'boodschap' van dit geschrift (7,3 miljoen exemplaren) is,

(zie verder pag. 6)

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
20e jaargang no 5 – 6 maart 1965**

Kritisch allerlei

door R. de la Rie

Spanje en Portugal staan in ons land niet bijzonder in de belangstelling. Het eerste land trekt nogal wat Nederlandse toeristen, het tweede minder, maar dat niet zozeer omdat wij zoveel bezwaar zouden hebben tegen juist die dictatuur, maar meer omdat de afstand groter is. Spanje trekt trouwens die toeristen ook niet, omdat die mensen zo sympathiek zouden staan tegenover de dictatuur van Franco, maar eenvoudig omdat het er warm en goedkoop is. Liever vraagt men zich dan blijkbaar maar niet af, waarom het er zo goedkoop is. Ik heb daar al vaker over geschreven en wil er dan ook niet uitgebreid op terugkomen, maar het zal u niet verbazen, dat ik met enthousiasme de oprichting heb begroet van de Vereniging 'Democratie voor Spanje', die zich ten doel stelt sympathie te wekken voor en waar mogelijk steun te verlenen aan de totstandkoming van een democratische orde in Spanje. De vereniging wil in ons land voorlichting geven over wat er in Spanje gebeurt en onder Spanjaarden, bij voorbeeld onder de Spaanse arbeiders in ons land, demonstreren hoe een democratische orde op politiek en maatschappelijk gebied werkt. Het is een vereniging waarin alle mogelijke stromingen in onze eigen democratie zijn vertegenwoordigd, van heel wat VVD'ers tot R. de Jong van Buiten de perken toe, terwijl ook de confessionele partijen goed vertegenwoordigd zijn, zelfs de KVP. Wie belangstelling voor die nieuwe vereniging heeft, kan zich wenden tot de secretaris, drs. P. Nijhoff, Postbus 1523, Amsterdam.

De Portugese dictatuur en de verschrikkelijke uitvloeisels daarvan in de Portugese koloniën in Afrika hebben een groot aantal Nederlandse jongeren wakker geroepen, die vinden dat het nu welletjes is met onze steun aan het regime van Salazar. Het zijn socialistische jongeren, ongeveer vijfhonderd in getal, georganiseerd in de Federatie van Jongerengroepen van de Partij van de Arbeid, de studentenverenigingen Demos en Politeia en Ruimte. Zij dringen er bij de Partij van de Arbeid op aan op het deze maand te houden congres 'een duidelijke uitspraak te doen over het fascistische regime in Portugal en zich uit te spreken tegen elk bondgenootschap van Nederland met de Portugese dictatuur.' Niet tevreden met de 'nietszeggende antwoorden' die op een vorig congres werden gegeven, zijn deze jongeren van mening, dat 'zolang

de partij zich niet duidelijk distantiëert van elk bondgenootschap met Portugal en hiertegen geen actie wil gaan voeren in Nederland en op internationaal niveau in samenwerking met haar West-europese zusterorganisaties, zij medeverantwoordelijk is voor het voortduren van de Westerse steun aan het Salazarregime en daardoor ook voor alle terreurdaden door dit regime in Portugal en in de koloniën bedreven.' Mij dunkt: daar is geen woord Spaans (of Portugees) bij en naar mijn mening hebben die jonge mensen gelijk. Over de militaire waarde van enige band tussen ons land en Portugal kan ik niet oordelen, maar waar onze steun op het ogenblik in feite op neer komt, is maar al te duidelijk: 'Vele jongeren lieten reeds hun leven in de oorlog die in de koloniale gebieden gevoerd kan worden dankzij de wapenleveringen van de NAVO-landen.' Het is daarom te wensen, dat deze groep op het congres van de Partij van de Arbeid succes zal hebben, zoals het trouwens al evenzeer te wensen is, dat dit soort acties niet tot socialistische jongeren blijft beperkt. Het is niet specifiek socialistisch om het fascisme een gruwelijk bedrijf te vinden.

Onlangs werd de Free Thought Society of the Philippines toegelaten tot de IHEU, de internationale humanistische organisatie. Naar aanleiding daarvan schrijft The Radical Humanist, het te Calcutta verschijnend orgaan van onze Indische geestverwanten, over het humanisme op de Philippijnen. Dat heeft heel wat moeilijkheden te overwinnen, vooral een geringe belangstelling voor geestelijke zaken bij de middengroepen en 'een ander bezwaar is, dat mensen die een afwijkende of vooruitstrevende mening verkondigen, dikwijls snel gebrandmerkt worden als communist, 'fellow traveler' of 'links element'. Waar heb ik dat toch meer gehoord?

Een jonge jongen trok, uit belangstelling voor de daar verzamelde kunstschaten, in zijn vakantie naar Warschau. Hij kwam na twee weken weer terug en sindsdien heeft de Binnenlandse Veiligheidsdienst op minstens drie plaatsen geïnformeerd of men wist wat hij daar had gedaan. Want als je in een communistisch land bent geweest, ben je blijkbaar automatisch een gevaar voor de staatsveiligheid. Belachelijk? Maar waar!

'Ons onderwijs is nog steeds een eliteopleiding, d.w.z. dat het in structuur en mentaliteit nog steeds is afgestemd op de hogere beroepsmilieus. 't Moet worden omgebouwd van een eliteopleiding tot een hoeksteen van de welvaart.' Dat staat in een rapport over de democratisering van het onderwijs, dat vorige maand is gepubliceerd door de Studentenvakbeweging, en dat pleit voor een groot aantal veranderingen die dat onderwijs democratischer moeten helpen maken. Want het is maar al te waar, dat er ik weet niet hoeveel intellect voor onze samenleving verloren gaat van kinderen die door hun afkomst thuis de steun niet kunnen krijgen, die ons huidige onderwijssysteem eigenlijk stilzwijgend veronderstelt. Dat is misschien wel het duidelijkst het geval op de scholen voor v.h.m.o., waarover redacteur Schors in het Weekblad van de AVMO, een lerarenvereniging, schrijft: 'Maar gemiddeld heeft een docent toch wel met een 250 leerlingen te maken. Voor iedere insider en ook voor de nadenkende outsider moet het duidelijk zijn, dat onder die omstandigheden van individuele benadering en 'guidance' (geleiding, dLR) geen sprake kan zijn, zelfs niet met de beste lerarenopleiding. De klassen zijn veel te groot. En dan: hoe kan iemand die 26 tot 28 uren per week les geeft, elk uur van de eerste tot de laatste minuut intensief en onverslapt bezig zijnde, en die daarnaast dan nog een zelfde aantal uren nodig heeft voor correctie, prepareren e.d., de tijd en het geduld vinden om van ieder kind de problemen te ontdekken (en erover na te denken) om het in verband daarmee te geven wat het behoeft? En dan verlangt men bovendien nog, dat deze docent, naast al die uren, ook nog de tijd vindt om van zijn vak, zowel wat de stof als wat de didactiek betreft, op de hoogte te blijven. Dit is eenvoudig absurd! Alleen als de klassen kleiner worden (20-22 leerlingen) en de leraren minder uren behoeven te geven (19-24,

met daarnaast dan nog - niet te vergeten - een zelfde aantal als verborgen taak) zodat ze met 125 à 150 leerlingen te maken hebben, dan kan elk kind min of meer de persoonlijke aandacht van de docent krijgen, die het nodig heeft.' Dan zijn ook pas de voorwaarden geschapen, zou ik daaraan willen toevoegen, waarop ook kinderen uit andere dan de hogere beroepsmilieus, zonder over een uitzonderlijke intelligentie te beschikken, met succes een middelbare school kunnen aflopen. Dan kan er pas sprake zijn van de democratisering die de SVB wil. Maar wie doet daar wat aan? Dat kost allemaal geld, en de belasting moest toch zo nodig omlaag?

Een fraai voorbeeld van onverdraagzaamheid biedt de door Het Parool geïnterviewde dominee Verhoef uit Barneveld, als hij zegt: 'De t.v. zou alleen maar goed gebruikt kunnen worden als geheel Nederland SGP zou zijn.' Maar wel beschouwd zou dat 'oede gebruik neerkomen op niet-gebruik, want 'de dominee is tegen de t.v., omdat die de mensen trekt naar het zinnelijke van het aardse zijn.' Dezelfde de 'kijkkast van de duivel' hekelende dominee, noemt het koninklijk huis 'een voorbeeld van godloosheid', omdat 'het zondig (is), dat prins Bernhard op zondag op een vliegfeest is geweest en dat prinses Beatrix op zondag in Tokio de Olympische Spelen heeft bijgewoond.' En dan te weten, dat de dominee nog alleen maar te weten komt, wat de leden van het koninklijk huis op zondagmiddag doen, omdat activiteiten op zondagmorgen door het ANP al niet worden doorgegeven om de gevoelens van de dominee en de zijnen te ontzien! Een vruchteloos soort censuur blijkbaar, want ds. Verhoef vond al aanleiding genoeg zijn gehoor op te wekken 'te bidden voor onze vorstin, haar man en kinderen, opdat ze God weer mogen terugvinden.'

Als deze koude
de boosheid stilde,
als deze vorst
de geesten zuiverde,
als deze stralende
en kuise winterlucht
de grenzen van de volken wegnam,

als de oorlog uit de wereld
in de lege ruimte vluchtte,

zouden wij gewoon
weer mensen zijn.

Giacomo Prampolini

Vertaald door dr. Cath. Ypes uit 'Molte stagioni' (Milano 1962).

Briefwisseling Ter Braak - Du Perron, deel II

Ongeveer een jaar na het verschijnen van het eerste deel van de correspondentie tussen Ter Braak en Du Perron is deel II ¹⁾ verschenen, door de onvermoeide ijver en nauwkeurigheid van de verzorger Van Galen Last. De eerste brief is gedateerd 12 maart 1933, de laatste van dit deel draagt de datum 11 juli 1934. Er zullen nog vier delen volgen. Men kan nu wel vaststellen, dat het uitgeven van deze briefwisseling van de allergrootste betekenis is om de beide briefschrijvers te leren kennen en de tijd, waarin en waarover zij schrijven. Hitler heeft zich van de macht in Duitsland meester gemaakt en hun reacties op het groeien van de nationaal-socialisme zijn een essentieel bestanddeel van de brieven.

Het is verbijsterend om te moeten lezen, dat bepaalde critici van de uitgave bezwaar maken, dat niet alle brieven integraal zijn gedrukt, dat kleine passages – nauwkeurig wordt het aantal weggelaten regels door Van Galen Last aangegeven – zijn weggelaten. Het gaat hier over persoonlijke zaken, waarbij waarschijnlijk nog levende personen betrokken zijn. In mijn bespreking van het eerste deel der correspondentie heb ik deze klagers geestelijke voyeurs genoemd en ik blijf daarbij. Niet over de betekenis der brieven wordt geschreven, alleen wordt Van Galen Last verweten, dat hij passages heeft weggelaten. Waar is het deze critici dan om te doen? Zij zullen zeggen om een volledig beeld van de schrijvers te krijgen, maar krijgt men dat nu dan niet? Over alles wat hen trof, beoordeelde, waar ze mee bezig waren, over alle tijdgenoten worden wij volledig ingelicht, vollediger dan de critici waarschijnlijk over hun intieme vrienden. Het is bedroevend dat deze onfatsoenlijke volledighedsfanatici alleen daarop hun oordeel baseren. Het doet mij denken aan de man, die een Rembrandt op een veiling had gekocht en het schilderij terugzond, omdat er een hoekje van de lijst ontbrak.

Ik denk niet, dat er in de wereld ooit een correspondentie is gepubliceerd, die zo rijk is en en zoveel gelegenheid biedt aan de lezer om met twee geniale tijdgenoten mee te leven. Er zijn briefwisselingen gepubliceerd tussen grote schrijvers en kleinere figuren, er zijn brieven uitgegeven van twee grote schrijvers, er zijn liefdesbrieven verschenen, waar men bij het lezen zich als ongewenste derde beschouwt, maar een bijna dagelijkse briefwisseling tussen twee 'Calenders' is een uniek document. Het is zo'n bekend gezegde, dat niemand groot is voor zijn kamerdienaar. Als men weet van de vele kleine en grote hebbelijkheden, verdwijnt het aureool om het hoofd van het grootste genie. Afgescheiden van de vraag wat een genie is – en voor de beide schrijvers, die gewoon willen doen en schrijven ontbreekt van meet af aan de bewondering voor de man die zich verbergt in en achter zijn kunstwerk – is dit gezegde burgerlijk en 'notaris'-achtig. Alleen zij zijn groot die ook voor hun kamerdienaar groot zijn, ja juist voor hun kamerdienaar, met al hun hebbelijkheden.

Zo is het leven van Du Perron, geleefd in de bitterste armoede in Parijs met zijn vrouw, groot. Nooit klagen, nooit het leven van de honnête homme één ogenblik verzwakken, onmeedogend eerlijk en waar, oordeelt Du Perron over alles en allen, met als maatstaf de menselijke waardigheid van het individu. Geen ogenblik lonkt hij naar de collectiviteiten, die opdringen van links en rechts, geen ogenblik gaat hij vergoelijken, omdat de vijand voor de deur

staat, die alles zal vernietigen wat waarde heeft voor hem.

En diezelfde houding heeft Ter Braak in Nederland, ofschoon hij als journalist bij *Het Vaderland* iets diplomatieker, iets voorzichtiger moet zijn in het formuleren van zijn oordeel over de literatuur. Maar dat is dan ook net het verschil: *iets* diplomatieker, *iets* voorzichtiger. De brieven geven een doorslaand bewijs van de integriteit van de schrijvers. Ik bedoel dit. Hoeveel malen geven vrienden, met elkaar sprekend over boeken of mensen, hun oordeel ongezoeten en ongenueanceerd. Dit is een rotboek, dit is goed. Deze schrijver is een kwal, die is een pracht-vent. Zouden zij een recensie moeten schrijven, dan zal er meestal een genuanceerder en vriendelijker oordeel worden gegeven. Dat is de gewone gang van zaken. Vergelijkt men nu de kronieken

van Ter Braak uit *Het Vaderland*, de besprekingen van Du Perron in *Forum* met de brieven, dan is er *nooit* enig wezenlijk verschil, alleen tussen de ongezoeten woordkeus in de brieven en de met redenen omklede oordelen in de recensies is onderscheid. Een beter bewijs van de onafhankelijkheid van oordelen is niet te vinden. Zij waren 'propere' mensen, onder alle omstandigheden.

'Het blijft toch gevaarlijk, merk ik nu weer, om van de dingen die je zelf raken je broodwinning te maken', schrijft Du Perron in november 1933. Nooit is te merken dat dit gevaar hem heeft verleid om compromissen te sluiten.

Wij mogen toch wel het ontembare enthousiasme van uitgever Van Oorschot en de onuitputtelijke werkkraft van Van Galen Last dankbaar zijn, die het mogelijk maken om mee te leven met het beste, dat in ons land ooit is geschreven over literatuur en politiek. Moge deze aankondiging u aansporen om deze kostbare boeken aan te schaffen. Het is een grote uitgave, maar het is een kostelijk bezit, dat zijn waarde behoudt.

H. B.

¹⁾ Uitgever G. A. van Oorschot, Amsterdam 1964

Sheriff Clark is vermoeid

Selma's sheriff Jim Clark is oververmoeid in een ziekenhuis opgenomen, meldden de dagbladen op 13 februari. Hij had toen 28 dagen en nachten negers gearresteerd, die toepassing van hun wettelijk gegarandeerd kiesrecht eisten. Sinds president Johnson vorig jaar de Wet op de Burgerrechten ondertekende hebben zij dat recht. Dit wil niet zeggen, dat het in alle staten van de USA geëffectueerd wordt. Enkele eeuwen rechteloosheid vaagt geen president weg met één handtekening.

Er is alle aanleiding om sheriff Clark en zijn medeknuppelaars woedende verwijten naar de 'oververmoeide' hoofden te slingeren want: zij bevorderen niet de toepassing van het recht – hun enige plicht! – maar assisteren bij de verkrachting ervan;

zij verdedigen dus niet het wettelijke (en morele) recht tegen de overtreders, maar beschermen de overtreders en de saboteurs tegen de verdedigers van het recht;

zij gebruiken geweld tegen geweldlozen en arresteren hen, misschien omdat zij in hun primitiviteit menen: geweldloosheid lokt geweld uit; zij hebben 160 negerkinderen met elektrisch geladen veedrijversstokken opgejaagd naar een gevangenis ver buiten Selma en de vermoeiden tot meer spoed voortgekuppeld.

Er zijn meer wandaden en wreedheden van sheriff Clark en zijn ondergeschikten te melden. Het heeft weinig zin dit te doen, hoewel onze verontwaardiging er niets minder door wordt. Maar vier volle weken rechtssabotage, knuppelen, arresteren, opjagen, stompen en vervloeken uitbraken tegen die 'rot nikkers' kunnen niet maskeren, dat sheriff Clark en de zich achter hem verschuilende, hem ophitsende kliek slechts hun onmacht, hun nederlaag in deze worsteling om maatschappelijke en geestelijke vrijheid trachten te verbergen.

Men heeft de twintigste eeuw de eeuw van het kind genoemd, maar ook de eeuw van de grofste machtsontplooiing en het brutaalste geweld. Onze

eeuw zou misschien de fysieke, en zeker de geestelijke ondergang der mensheid kunnen betekenen, maar zij toont eveneens vroeger ondenkbare ontdekkingen op natuurwetenschappelijk, medisch en technisch terrein. Men kan deze eeuw noemen de eeuw waarin verslaafden maatschappelijk en geestelijk vrij (trachten te) worden. Deze eeuw toont de mens in al zijn grootheid en in al zijn verwordenheid. In deze eeuw zijn mogelijkheden tot diepere, ruimere kennis van de mens in al zijn aspecten geschapen. Deze eeuw dwingt ons tot bezinning op bijna onaanvaardbare waarheden, tot waarachtigheid ten aanzien van de mens en zijn (on-)mogelijkheden.

In dit licht moeten wij trachten de gebeurtenissen in Selma te zien. Sheriff Clark is de exponent van machtswellust, van conservatisme, van reactie, van superioriteitsgevoel (dat geen van ons geheel vreemd is), van pogingen om gewelddadig verworven machtsposities gewelddadig te behouden. Martin Luther King is de exponent van de verdrukten die van de vrijheid hebben geproefd. Clark is in wezen geen exclusief Amerikaanse figuur: de Clarks leven overal waar willekeur bestaat in plaats van gelijkberechtigtheid, waar eeuwenlang geprivileerden hun maatschappelijke rotsbodem tot zand voelen eroderen, waar geestkracht de elektrisch geladen veedrijversstok (en erger) weerstaat. De Clarks 'ontstaan' waar de Kings hun emanciperende taak trachten te volbrengen.

We kunnen onverschillig blijven tegenover de acties in Selma ('ver van m'n bed') of de Clarks vervloeken, we kunnen ook trachten iets te ervaren van de tragiek en de grootsheid van de gebeurtenissen in Selma. Een eens tot slaven gedegradeerde volksgroep strijdt zich daar geweldloos vrij. Nu pas voltrekt zich werkelijk de afschaffing van de slavernij in de Verenigde Staten. De Clarks zijn oververmoeid door hun machteloosheid.

vS

Wetenschappelijke onderzoekers en de wereldvrede

DIT artikel behandelt de rol van wetenschappelijke onderzoekers ten aanzien van de wereldvrede, in het bijzonder de Pugwash-beweging. In 1945 werden de eerste kernwapens gebruikt op de Japanse steden Hiroshima en Nagasaki. Zij beëindigden de tweede wereldoorlog. Deze eerste kernwapens waren ongeveer duizend maal krachtiger dan de krachtigste 'blockbusters', gewone bommen met ouderwetse explosieven, die totdantoe in de tweede wereldoorlog gebruikt waren. Vele kernfysici gingen zich bezorgd voelen over de angstwekkende gevolgen, die hun uitvindingen voor de wereld konden hebben. In vele landen ontstonden groepen van wetenschappelijke onderzoekers, die zich speciaal bezig gingen houden met de sociale gevolgen van wetenschappelijke resultaten. In Nederland ontstond zo het Verbond van Wetenschappelijke Onderzoekers (V.W.O.).

Een nieuwe mijlpaal in vernietigingskracht werd in 1954 bereikt toen – zowel in de V.S. als in Rusland – met de uitvinding van de thermocentrale kernwapens opnieuw de vernietigingskracht met een faktor duizend vergroot werd – dat wil dus zeggen dat men bommen leerde maken, die ieder weer duizend maal krachtiger waren dan de atombommen die op Hiroshima en Nagasaki gebruikt werden. Voor het maatschappelijk in bedwang houden van deze geweldige ontketende krachten van de atoomkernen, zou men nu ook duizend maal grotere wijsheid wensen van de politici, die het beheer van deze krachten in handen gekregen hebben. Helaas is het maar al te gemakkelijk om uit die periode uitlatingen van Foster Dulles of Molotov te vinden, die aantonen, dat zij zich de gevaren die de mensheid nu bedreigen, heel onvoldoende realiseerden. Toen heeft, in 1955, de Russell-Einstein-verklaring in voor iedereen begrijpelijke bewoordingen op deze gevaren gewezen. Vele andere Nobelprijswinnaars hebben die verklaring eveneens ondertekend. Ik wil enkele zinsneden eruit citeren:

'Wij spreken bij deze gelegenheid niet als leden van deze of gene natie, continent of geloof, maar als menselijke wezens, leden van de soort 'mens' waarvan het voortbestaan in gevaar gebracht is. De wereld is vol conflicten, en alle kleinere conflicten overschaduwend, is er de titanische strijd tussen communisme en anti-communisme. Bijna iedereen met politiek bewustzijn heeft sterke gevoelens over een of meer van deze geschillen; wij vragen u echter, zo mogelijk, dergelijke gevoelens opzij te zetten en u slechts te beschouwen als leden van een biologische soort, die een opmerkelijke geschiedenis heeft gehad en waarvan niemand kan wensen dat hij verdwijnt. Wij

Lezingen voor de radio

Zondag 7 maart VARA 9.45 uur: G. Stuiveling
'Uit humanistisch oogpunt'
Zondag 14 maart VARA 9.45 uur: P. Spigt 'De roeping van Maigret'
Zondag 21 maart VARA 9.45 uur: P. M. Kruyswijk 'De laatste eer'

Televisie-uitzending:

Dinsdag 16 maart VARA ongeveer 22.15 uur:
J. Bijleveld 'Actueel humanisme'

moeten bedenken, dat als de geschillen tussen oost en west op enige manier, min of meer bevredigend voor allen, voor communist of anti-communist, aziaat of europeaan of Amerikaan, blank of zwart, beslist kunnen worden, deze geschillen niet door oorlog opgelost moeten worden. We willen dat dit begrepen wordt zowel in oost als in west.'

Deze verklaring van Russell en Einstein is de directe oorsprong geweest van de conferenties van geleerden van oost en west, die als Pugwash-conferenties of ook onder de naam COSWA (Conferences on Science and World Affairs) bekend staan. De canadees-amerikaanse progressieve kapitalist Cyrus Eaton, groot-industrieel uit Cleveland, U.S.A., heeft de eerste conferenties mogelijk gemaakt. Hij betaalde reis- en verblijfkosten en stelde zijn buitenverblijf in het Canadese plaatsje Pugwash in 1957 ter beschikking. Naar dit plaatsje zijn de conferenties sindsdien blijven heten.

DE Pugwash-conferenties zijn besloten besprekingen, waar geleerden van oost en west als personen vrijuit kunnen spreken, waarbij zij vooral de problemen van het vermijden van een kernoorlog en het bevorderen van een stabiele wereldvrede bestuderen. Meer in detail tredend zijn de doeleinden van de conferenties als volgt te formuleren:

a. het voorlichten van regeringen over de gevaren van een kernoorlog en het aangeven van middelen om deze te vermijden, alsook in het algemeen om de toepassingen van de wetenschap voor de mensheid zoveel mogelijk vrucht te laten dragen;

b. het vormen van een communicatiemiddel tussen de geleerden betreffende deze problemen;

c. het voorlichten van het algemene publiek over deze materie.

Gezegd moet worden dat dit laatste punt vaak slechts een bescheiden aandacht heeft kunnen krijgen.

Tot nu toe zijn er dertien Pugwash-conferenties gehouden zowel in landen van het oostelijke en het westelijke blok als in neutrale landen. De conferenties worden voorbereid door een internationaal comité, waarvan Bertrand Russell voorzitter is, de dagelijkse leiding berust bij de algemene secretaris prof. Rotblat uit Londen. Er zijn drie Amerikaanse en drie Russische leden van het internationale comité. In vele landen zijn nationale Pugwash-groepen opgericht, die de doelstellingen van de internationale Pugwash-beweging ondersteunen. In Nederland is dit het Nederlandse Pugwash-Comité.

De kracht van de Pugwash-conferenties ligt hierin, dat het conferenties zijn van individuele geleerden, die alleen op eigen verantwoordelijkheid spreken. Van het grootste belang is de typische attitude van de natuurwetenschappelijke onderzoeker: 'Hoe los ik het probleem op' – in dit geval het probleem van het vestigen van een stabiele wereldvrede. Deze houding is vaak sterk verschillend van de attitude van veel traditionele politici, die in hun vorming veeleer een houding krijgen van: 'Hoe haal ik uit een gegeven situatie een maximum aan voordeel voor mijn partij'. Hoewel beide houdingen geen absolute tegenstellingen zijn, heeft de laatste toch meer dan eens tot een frustrerend immobilisme en het bestendigen van bestaande spanningen in de internationale verhoudingen geleid.

Het bestaan van de kernwapens stelt de mensheid voor het grote probleem zich in maatschap-

pelijk en moreel opzicht aan te passen aan de technische ontwikkeling van deze geweldige vernietigingskracht. De verklaring van Russell-Einstein spreekt hier vele zaken duidelijk uit:

'Denk aan uw menselijkheid en vergeet de rest.'

Het gaat om een nieuwe rangorde van waarden. Men moet aan het behoud van de wereldvrede een grotere prioriteit toekennen dan ooit tevoren; dit betekent noodzakelijk dat men andere hoge waarden, zonder hun belang te miskennen, naar het tweede plan moet verschuiven.

Hoeveel politici hebben deze ontwikkeling werkelijk begrepen en verwerkt? Het is hoopgevend dat sinds 1955 politici als Kennedy en Chroestsjow in toenemende mate blij gegeven hebben van realisme inzake de grote gevaren, die de mensheid bedreigen. Helaas moet gezegd worden dat er ook vele politici zijn, waarvoor dit niet geldt, zoals Mao-tse-toeng en een aantal Westduitse politici. Het gevaar van het verspreiden van kernwapens tot kleinere landen is buitengewoon groot, zolang er in deze kleinere landen politici zijn, die lichtvaardig geneigd zijn, ter wille van uiteindelijk lokale belangen een nucleaire wereldoorlog te riskeren, die voor de gehele mensheid catastrofaal zou zijn.

OP de internationale Pugwash-conferenties streeft men er naar om in gedetailleerde besprekingen de mogelijkheden voor een algemene en gecontroleerde ontwapening na te gaan. Het is dus geenszins een gezelschap van eenzijdige ontwapenaars. De oplossingen, waarnaar men zoekt, zijn die waarbij het westen zijn democratische vrijheden kan handhaven in de westelijke landen, terwijl anderzijds de communistische landen hun systeem in hun invloedssfeer willen handhaven. De status quo en het afwezig zijn van eenzijdig militair voordeel zijn op de Pugwash-conferenties de in het algemeen aanvaarde uitgangspunten voor ontwapeningsregelingen. Behalve volledige ontwapening worden ook maatregelen ter beperking van de wapenning en andere maatregelen voor internationale ontspanning bestudeerd. De vele problemen, die hiermee samenhangen, liggen vaak meer op het gebied van de sociale wetenschappen dan op het gebied van de natuurwetenschappen. Daarom neemt ook een toenemend aantal onderzoekers op het gebied van de sociale wetenschappen aan de conferenties deel.

Het ideaal zou zijn, als men voorstellen kon doen voor het bereiken van een stabiele wereldvrede op grond van een werkelijke wetenschap van oorlog en vrede – ook wel polemologie genoemd. Pugwash-groepen in vele landen bevorderen de beoefening van de polemologie dan ook sterk.

Als men denkt aan de vele crises, die telkens slechts ternauwernood bedwongen werden: West-Berlijn, Cuba, Laos enz. dan is het duidelijk dat ook op kortere termijn pogingen gedaan moeten worden tot behoud van de vrede, die wel niet geheel wetenschappelijk zijn, maar dit toch benaderen. Een dergelijke benadering wordt inderdaad gevormd door de discussies op de Pugwash-conferenties. Hier discussiëren wetenschappelijke onderzoekers, die vanuit de denkwijzen van hun vak gewoon zijn aan een objectieve niet-emotionele aanpak van de problemen. In de besloten vergaderingen heeft het geen zin propaganda te bedrijven. De verschillende maatschappelijke of ideologische uitgangspunten komen in deze omgeving slechts getemperd tot

uiting. De confrontatie van verschillende uitgangspunten bij Amerikanen, Russen en Europeanen helpt eenzijdigheid vermijden en vormt een poging in de richting van wetenschappelijke objectiviteit. Op deze wijze hebben de onofficiële Pugwash-conferenties reeds vele suggesties kunnen doen, die op officiële ontwapeningsonderhandelingen ingang vonden.

Men moet met bezorgdheid gadeslaan hoe lang de weg naar ontwapening en een stabiele vrede nog is en hoe langzaam de vorderingen in die richting gaan. De geschiedenis van het totstand-komen van het verdrag over het stopzetten van de proeven met kernwapens in 1963 is typerend en leerzaam. Het sluiten van een dergelijk verdrag was gedurende vele jaren door vele geleerden bepleit en gepropageerd. Het heeft echter veel te lang geduurd voor datgene, wat zo vele mensen van goeden wille bepleitten, politiek gerealiseerd werd.

Een aantal van de eerste Pugwash-conferenties was in vrij hoge mate een discussie tussen geleerden uit Amerika en Rusland, met sterke deelneming van de Engelsen. De problemen van algemene ontwapening stonden op de voorgrond. Belangrijk is echter ook de ontwikkeling van de laatste conferenties, waaraan in toenemende mate geleerden van kleinere en niet-gebonden landen deelnemen. Deze landen zouden m.i. een belangrijke rol kunnen spelen, omdat zij een bemiddelende positie kunnen innemen tussen Amerika en Rusland. Het Duitse probleem b.v. betreft vooral een aantal kleinere landen; ontspanning in Europa zou de gehele mensheid ten goede komen.

Ik meen dat initiatieven door kleinere landen mogelijk en nuttig zijn, dat deze geenszins fatalistisch af moeten wachten, wat de grote kernmogendheden over hen beslissen. Wel is het dan onontbeerlijk dat de kleinere landen ook over goed onderlegde specialisten op het gebied van ontwapening beschikken.

Op de laatste Pugwash-conferenties wijdden speciale werkgroepen hun aandacht aan onderwerpen als:

- 1) gevolgen van de verspreiding van kernwapens;
- 2) kernwapenvrije zones, in het bijzonder in Centraal Europa en de Balkan;
- 3) de rol van de niet-gebonden landen in ontwapening en wereldveiligheid.

Deze onderwerpen betreffen juist de rol van kleinere landen. In 1955 was de belangrijkste taak van de geleerden om in algemene bewoordingen op de gevaren van een kernoorlog te wijzen. Thans is in hoge mate de lastiger taak aan de orde om in gedetailleerde voorstellen te formuleren waartoe de nieuwe rangorde van waarden van het nucleaire tijdperk in concrete gevallen leidt.

Het Nederlandse Pugwash-comité heeft voorjaar 1964 in een open brief aan onze regering een aantal concrete aanbevelingen gedaan, die tot positieve stappen zouden kunnen leiden. Het betreft de volgende punten:

I. het besteden van meer aandacht aan het probleem van ontwapening en wereldvrede, welke grotere aandacht ook organisatorisch tot uiting zou dienen te komen in de ministeries van defensie, buitenlandse zaken en economische zaken;

II. het instellen van een speciale regeringsinstantie ter behartiging van de problemen van vrede en ontwapening, analoog aan de U.S.

Arms Control and Disarmament Agency;

III. het instellen van een adviescommissie van de regering over deze problemen, waarin ook de wetenschap ruim moet zijn vertegenwoordigd;

IV. het krachtig bevorderen van de wetenschap van oorlog en vrede door het mogelijk maken en stimuleren van onderzoek in academisch verband;

V. het stimuleren van oost-west discussies over maatregelen tot ontspanning in Europa.

Ook aan deze maatregelen is veel aandacht gewijd op Pugwash-bijeenkomsten. Zo tel ik in de verhandelingen van de Pugwash-conferentie in Dubrovnik wel twaalf bijdragen, die speciaal aan het probleem van ontspanning in Europa gewijd zijn. Tot deze bijdragen behoren o.a. rapporten over het Duitse probleem in onderling contact door een west-duitsler en een oost-duitsler opgesteld, die tot een aantal gemeenschappelijke aanbevelingen komen. Het is dan ook niet lichtvaardig dat het Nederlandse Pugwash Comité de volgende stappen in de richting van Europese ontspanning in genoemde brief in ernstige overweging heeft gegeven:

a) het wederzijds aanvaarden van waarnemingsposten in de landen van NAVO- en Warschau-pact om misverstanden betreffende militaire activiteiten te voorkomen en het gevaar van verrassingsaanvallen te verminderen;

b) wederzijdse verklaringen van NAVO- en Warschau-pact-landen dat in Centraal-Europa – dat is West- en Oost-Duitsland, Polen, Tsjecho-Slowakije, zo mogelijk ook Benelux en Hongarije – geen raketten van lange of middelbare afstand met kernwapens of strategische atoombommenwerpers gestationeerd zijn of zullen worden;

c) een non-agressie-pact tussen de NAVO en de landen van het Warschau-pact, mits hierbij de vrije toegang tot West-Berlijn is verzekerd;

d) een beperkte kernwapenvrije zone van bijvoorbeeld 50 à 100 km ter weerszijden van de scheidslijn tussen NAVO- en Warschau-pact-landen;

e) verklaringen van de kernmogendheden geen nieuwe kernwapens, ook geen tactische, over te brengen naar de landen van Centraal-Europa;

f) terugtrekken van de tactische kernwapens uit de landen van Centraal-Europa, waarbij tevens de conventionele strijdkrachten tot overeengekomen sterkten beperkt worden op zodanige wijze dat daaruit geen eenzijdig voordeel resulteert.

Deugdelijke controle op deze maatregelen zou natuurlijk in ieder stadium noodzakelijk zijn. Ieder van deze stappen zou op zichzelf uitgevoerd moeten worden, zodra men het erover eens is, ook als nog geen overeenstemming bereikt is over volgende stappen.

Het is bemoedigend dat ook het uitvoerend comité van de Wereldraad van Kerken (en de International Humanist and Ethical Union, red.) zo diepgaande aandacht aan deze problematiek hebben geschonken.

Bezwaren, tegen genoemde voorstellen aangevoerd, worden vaak gegeven in vormen, die de werkelijke beweegredenen bemanteren. Het is b.v. duidelijk dat groepen zogenaamde 'Heimatvertriebenen' in West-Duitsland hoog spel willen spelen en terwille van een wijziging van de huidige duitse grenzen grote risico's willen nemen. Dergelijke elementen behoren zeker tot het soort bittertafel-politici, die nog niets van de eisen

van het nucleaire tijdperk begrepen hebben. De pressie van deze groepen in de west-duitsle politiek lijkt echter aanzienlijk en vormt een ernstig gevaar voor de vrede. Veel zogenaamde militaire argumenten tegen een kernwapenvrije zone in Europa zijn eerder via vele omwegen gevormde emoties van deze 'Heimatvertriebenen' en verwante groepen, die weliswaar begrijpelijk, maar toch zeer gevaarlijk zijn.

De wetenschappelijke analyse van zulke psychologische problemen is essentieel om de wereldvrede veilig te stellen. Dit houdt zowel de noodzaak in van studie van de ingewikkelde psychologische situatie in de beide Duitslanden als van de psychische trauma's in Oost-Europa, door het optreden van de nazi's in de tweede wereldoorlog daar veroorzaakt en die duidelijk zijn, voor ieder die met Polen of Russen in wat verdergaand menselijk contact komt.

Het probleem is, dat de tijd, die de mensheid gelaten is, om zich maatschappelijk aan te passen aan de geweldige technische ontwikkeling in vernietigingskracht zo kort is. Men zal wellicht opmerken dat sommige stappen wel wenselijk, maar niet politiek realiseerbaar zijn. Hier-teenover is te stellen, dat wenselijke maatregelen, die thans nog niet politiek realiseerbaar zijn, dit over één of twee jaar wel kunnen zijn. Het is overigens beangstigend dat het welzijn van de mensheid en het voortbestaan van de beschaving van politieke wisselvalligheden afhangen.

Het appél, dat de Pugwash-geleerden voortdurend op de politici en alle mensen van goeden wille doen, wordt ingegeven door een ernstige verontrusting. Intensief worden op de conferenties allerlei mogelijkheden voor ontspanning en ontwapening onderzocht, waarvan de meerderheid niet voor beide zijden aanvaardbaar is, maar waaruit niettemin geleidelijk een aantal wederzijds aanvaardbare voorstellen resulteert. Deze voorstellen zullen alleen politieke werkelijkheid kunnen worden als ook een brede publieke opinie een zekere mate van inzicht verkrijgt en de krachten voor ontwapening en behoud van de vrede krachtig helpt versterken. *Ik hoop dat u dit niet enkel als mededeling zult opvatten, maar ook als een persoonlijk beroep, dat hiermee op u wordt gedaan.*

Eén wijze, waarop u steun kunt verlenen, is door toe te treden tot de kring 'Vrienden van Pugwash' voor een contributie van minimaal f 2,50 per jaar. Een briefkaart aan de secretaris van het Nederlandse Pugwash-comité, professor Ph. Smith, Verlengde Hereweg 102, Groningen, is voldoende.

Prof. dr. H. A. Tolhoek

(Copyright Syllabus – Radiovolksuniversiteit. Door redactie M. en W. iets bekort).

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Redactie: Mevr. I. M. A. Donker-Rutgers, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, H. P. Danz, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet.

Redactiesecretaris:
J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht.
Telefoon: 030 - 3 15 63.

Administratie, abonnementen en advertenties:
Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 1 01 63; postgiro 30 49 60 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 6,50 per jaar, voor niet-leden f 8,50, buitenland f 10,—; losse nummers f 0,30.

Anti-democratische tendensen

(vervolg van pag. 1)

dat Amerika aan de vooravond staat van communistische overheersing en dat dit het resultaat is van een samenzwering van liberaal politieke leiders.

Beide boeken, nu overal verkrijgbaar, tonen talloze 'documenten' om te bewijzen, dat Amerika van Roosevelt tot Johnson aan het communisme verraden is. Van dichterbij onderzocht blijken de meeste documenten net zo vals te zijn als het voormalige nazi 'exposé' van de 'Wijzen van Zion.'

Weer een ander rechts propagandaboek 'A Choice, is Not An Echo' door mevrouw Phillis Schafley, werd aan alle artsen in Amerika toegestuurd met een enveloppe voor een dollar per exemplaar erbij. De meeste dokters zonden de dollar om geen 'last' te krijgen! Deze voorbeelden zijn alleen maar van belang wanneer men ze in de gehele context ziet van de steeds beter georganiseerde rechtse beweging. Dit zijn – het is duidelijk – geen amateurs meer. Dit zijn mannen die aan de regering willen komen. Wat in het bijzonder zijn de gronden waarop deze rechtse groepen zich baseren? Uit een geweldige hoeveelheid literatuur pluk ik slechts een paar voorbeelden:

1. Amerika zou China, Cuba en Oost-Duitsland verloren hebben door geheime, verraderlijke samenzweringen in Washington met de communistische wereldmachten. Het Amerikaanse volk is, zonder het te weten, het socialisme (creeping socialism) aangesmeerd en dit is gedaan door zulke wetten als de werkloosheid-uitkeringswet; de wetgeving voor geestelijke volksgezondheid; fluoridatie van het drinkwater, enz, enz.

2. De pers, de radio en televisie zouden in de handen van communisten zijn. Het nieuws dat men leest is niet betrouwbaar en de filmmakers en kanselpredikers zijn ook het slachtoffer van communistische infiltratie. Senator Joseph McCarthy had het bij het rechte einde: 'We have lived in twenty years of treason.' ('We hebben 20 jaar van verraad achter ons')

3. Er zou reeds een gigantische communistische samenzwering werkzaam en in feite al aan de macht zijn in Washington. Beide partijen zouden in handen van communisten gespeeld zijn en slechts ware patriotten kunnen de Amerikaanse republiek nog redden. (Iedere zaterdag houden z.g. 'Minute Men' in verscheidene delen van Amerika veldoefeningen met geweren, machinegeweren en mortieren. Hun 'taak' is het om het verzet tegen de komende communistische invasie te leiden!)

4. Het bespoedigen van de rechtsgelijkheid van de neger zou een complot zijn om de federale regeringsmacht tegen de rechten van de verschillende staten aan te wenden. Dit is een negerjoods-communistisch complot, gefinancierd door 'schatrijke' New Yorkers. Het oosten des lands is een nachtmerrie van samenzwering en corruptie. Het Westen is puur, werkelijk republikeins en niet vergiftigd door het kapitaal van de grote banken. De pers en de intellectuelen kunnen niet vertrouwd worden. Universiteiten zijn haarden van communistische besmetting, vooral de New York Times en Harvard University zijn centra van verraad.

5. Alle maatschappelijke problemen kunnen opgelost worden door de verraders op te sporen en te verwijderen. De ideeën van de welvaartstaat zouden deel uitmaken van de communistische samenwerking, die het individu wil verzwakken. Armoede is het resultaat van gebrek aan ambitie. Als alle armen geholpen worden heeft succes geen betekenis meer. De staat moet zich buiten alle sociale wetgeving houden.

6. Amerika zou verraden zijn door deelname aan de Verenigde Naties. Diplomatieke betrekkingen met communistische landen moeten afgebroken worden en Ruslands 'peaceful coexistence' moet onmaskerd worden als deel van het complot om Amerika in slavernij te leiden. De buitenlandse politiek van overleg en compromis moet vervangen worden door een politiek van ultimata, een politiek van 'Victory Now'. Niemand die zich hier tegen keert kan als een loyale patriot beschouwd worden.

7. Amerika moet drastisch veranderen. Het zou alleen nog maar gered kunnen worden door een concentratie van alle ware patriotten en een nieuwe dynamische leider. (Goldwater was duidelijk die 'Leider' niet). De nieuwe rechtse beweging moet alle organisaties infiltreren (volgens de communistische methodiek) en waar nodig moet door publieke pressie en angst een haar gunstig klimaat geschapen worden, b.v. door boycot van winkels die goederen uit 'communistische' landen verkopen. Een massieve brievenlawine moet de leden van het parlement onder voortdurend vuur houden.

Het kan niet meer ontkend worden dat een groot aantal Amerikanen, sommige of al deze stellingen aanvaardt. De Republikeinse partij werd door een rechtse groepering in San Francisco overgenomen, door het aanwenden van politieke terreur, vergadering-verstoring en niet eindigende hetze tegen zulke figuren als Rockefeller, Jacob Javits, Keating en andere voormalig belangrijke republikeinse figuren. De president van de John Birch Society, Robert Welch, heeft geweigerd om de volgende ver-

klaring uit zijn boek 'The Politician' te schrappen:

'Naar mijn opinie is er een grote mogelijkheid dat Generaal Dwight Eisenhower onder de orders staat van zijn superieur in de Communistische Partij, zijn broer dr. Milton Eisenhower... Er is maar één woord om de doeleinden en daden van Eisenhower te beschrijven. Dat woord is verraad! Mijn vaste overtuiging dat Eisenhower een toegewijde, welbewuste agent is van de communistische samenzwering, berust op uitvoerige documentatie.'

Hetzelfde werd beweerd t.a.v. John Foster Dulles, generaal Marshall en talloze anderen...

Niets is gevaarlijker dan te trachten deze rechtse groeperingen als belachelijk af te schrijven. Er zijn delen van het Amerikaanse volk, die zozeer verward zijn door de ingewikkeldheden van de wereldsituatie, die zozeer gefrustreerd en gehypnotiseerd zijn door de macht van de Sowjet Unie, die zozeer uit hun evenwicht zijn gegooid door de snelle maatschappelijke veranderingen zoals de automation, dat daarin een werkelijke voedingsbodem voor een klassiek neofascisme helaas niet ontbreekt.

Natuurlijk kan men zich hierop niet dood staren. Er zijn de talloze miljoenen die dit alles onzin noemen en die alles in het werk stelden om Goldwater een verpletterende nederlaag toe te brengen. Ik heb geen reden om aan te nemen dat plotseling het goede verstand van dit vrijheidlievende volk vernietigd kan worden. Amerika, hoe ook de gevaren zijn, is een bastion van vrijheid.

Maar er is een schaduwplek te bespeuren op het democratische firmament. En we moeten deze bedreiging, geloof ik, uiterst serieus nemen.

Dobbs Ferry, N. Y.:

Dr. Matthew Ies Spetter

Rekenschap

Het laatste nummer van de elfde jaargang van *Rekenschap*, opent met een redactionele gelukwens aan dr. J. P. van Praag bij zijn benoeming als hoogleraar in de humanistiek en de wijsgerige anthropologie aan de Leidse universiteit. Vervolgens is de rede opgenomen, die de voorzitter van de beheerscommissie van *Socrates*, dr. H. J. Roethof uitsprak bij de installatie van een commissie, die *Het mensbeeld in de moderne literatuur* gaat onderzoeken. Het is, zegt de voorzitter o.a., een pretentie van het humanisme, dat het nog wel iets met de wereld wil aanvangen en dat het een zekere richting aan het bestaan wil geven.

Waarom en waarin schiet de humanistische inspiratie te kort in de moderne literatuur? Dit vraagstuk zal de geïnstalleerde groep deskundigen onderzoeken. Stuiveling dichtte, na een bezoek aan Roemenië, waar hij het standbeeld van Ovidius in Constanta bekeek en een onlangs opgegraven angstwekkend romeins slangebeeld, twee gedichten in het duits; één over de grote balling Ovidius, één over deze archeologische vondst. Ik vind de gedichten fraai en virtuoos, maar wel vraag ik mij af of er nu wel zoveel reden was dat een Nederlandse dichter, in Roemenië toevend, twee duitse gedichten moet schrijven. Zou dezelfde inhoud niet in het nederlandse vorm hebben kunnen krijgen?

Professor Brandt Corstius herdenkt Herman Gorter, bij diens honderdste geboortedag. Er is wel een ontwikkeling en een verandering in de waardering te bespeuren, sinds Brandt Corstius zijn dissertatie over Gorter schreef. De gedachte dat Gorter het socialisme ging belijden

om zo zijn vastgelopen dichterschap te redden wordt weinig nadruk gegeven. Overigens is het een gedegen artikel over het fenomeen Gorter. H. H. J. de Leeuwe herdenkt, hooggestemd, Herman Heyermans, die een eeuw geleden werd geboren.

Dr. Kwee Swan-Liat schreef een bijzonder interessant artikel naar aanleiding van de *Essays of a humanist* van Julian Huxley. Het humanisme houdt, volgens hem, een belofte in, beschouwd in het grote evolutieproces. De schrijver van het verhelderende artikel vreest, dat Huxley te optimistisch is, omdat deze nieuwe evolutionerende denkwijze op te veel weerstanden stuit van hen die het humanisme 'gewoon' beschouwen als een 'nieuwe religie' – ideologie naast de vele traditionele religies en ideologieën, waardoor humanisme toch maar één van de vele binnen de beperkte horizon van de westerse cultuur gevormde recente stromingen blijft. Het artikel eindigt met de waarderende zin: 'Maar dat neemt niet weg dat het humanisme een taak en een kans heeft juist als evolutionistisch humanisme.'

Mevr. Huygens vertaalde uit het Engels een artikel van prof. Ivan Supek – ook in M. en W. besteedden wij aandacht aan deze auteur – getiteld: *De vlucht van de filosofie in de diepten der taalwetenschap*. De wijsgeren hebben de hoop laten varen, dat zij enige invloed zouden hebben op de 'loop der gebeurtenissen.' Hun terrein is klein geworden. Zij wendden zich nu tot de taal, altijd het struikelblok der filosofen. Zij dromen van een taal der logica, even exact als die van de wiskunde.

P. Krug schreef in *Reacties van lezers* een stuk *Misverstanden rondom Nietzsche*, waarin hij de nieuwe literatuur over de grote eenzame denker de revue laat passeren. Natuurlijk spreekt Krug ook over het nog steeds actuele vraagstuk of en zo ja in hoeverre Nietzsche de nationaal-socialistische denkbeelden heeft beïnvloed.

B.

IK denk er ZO over

Geestelijke raadsman voor militairen

Op 13 januari sprak de heer Lips voor de gemeenschap Hilversum over: De humanist als geestelijk raadsman voor militairen. Al duurde de discussie tot 11 uur, er bleven vele problemen onopgelost, die ik graag in dit blad aan de orde zou willen stellen. De noodzaak van geestelijke verzorging in militaire dienst is mij ook na deze avond nog steeds niet duidelijk.

Desgevraagd deelde de heer Lips mee, dat er nog geen 10 pct. van de militairen zou komen opdagen als de geestelijke verzorging niet min of meer verplicht was. Waarom, zo vraag ik mij af, deze gedwongen verzorging ook niet voor studerende en werkende van dezelfde leeftijd? Nu zou men misschien denken (en hopen!), dat de militaire dienst bij de jongens zulke grote problemen oproept, dat daarom geestelijke bijstand noodzakelijk is, maar 'Nee', zegt de heer Lips, 'het wonderlijke is, dat dit pertinent niet zo ligt. Er zijn wel gevallen van heimwee, maar echte bezwaren tegen het hanteren van wapens en het oefenen komen bijna niet voor!' Dit wijst de heer Lips aan de jeugdige leeftijd van de jongens en aan het spelelement bij het oefenen. Zo kan het 'samen bajonetsteken onder het uitstoten van kreten', 'het vangen van een vermeende vijand' het saamhorigheidsgevoel aankweken (men wil niet voor elkaar onderdoen!). Natuurlijk zijn alle oefeningen op de werkelijkheid gericht, maar dat merken de jongens niet zo... 'Wij moeten dit niet te zwaar nemen', aldus de heer Lips.

Vooraf dat spelelement leek verscheidene aanwezigen zeer aanvechtbaar. 'Het geraffineerde van de militaire dienst is juist', merkte één van hen op, 'dat de jongens, zonder er bij stil te staan, in de kazerne omgebouwd worden tot gehoorzame slaven, gehoorzame beesten. Denk aan de Duitse beesten in '40-'45. Zij voerden het spel op, dat ze in de kazerne geleerd hadden!' Nu betoogde de heer Lips wel, dat de geestelijke raadsman er is om de jongens zelfstandig te leren denken, maar dat valt dan toch zeker niet te rijmen met de eis van stipte gehoorzaamheid in het militaire apparaat!

In verband daarmee vraag ik mij ook af van wie een jongen, die in dienst tot de conclusie komt, dat het onchristelijk en onhumaan is te leren hoe men een ander mens op zeven verschillende manieren van het leven kan beroven, van wie zo'n jongen geestelijke steun kan verwachten. Of het nu de dominee, de aalmoezenier of de humanistische verzorger is, zij zullen in eerste instantie proberen deze jongen te bekeren, 'want', zegt de heer Lips, 'geen enkel bedrijf neemt mensen in dienst die dat bedrijf schaden. Ook het militaire apparaat niet! Wanneer de jongen volhardt in zijn bezwaren en op dienstweigering aandringt, zal natuurlijk daarbij hulp worden verleend.' (Dat is trouwens ook de plicht van de commandant!)

Waarom dan een humanistische geestelijke raadsman? Zou het zo kunnen zijn, dat humanisten graag gelijke rechten willen hebben als de kerkelijken, en zou daaruit ook het verlangen voortspuiten om in iedere kazerne een raadsman te hebben naast dominee en aalmoezenier?

Het Humanistisch Verbond wil moderner, opener zijn dan de kerken. Laat het dan niet de verkeerde dingen van de kerk overnemen, maar liever spiegelen aan een progressieve groep echte christenen. (Pax Christi-groeperingen, R.K. en Prot.), die het 'Gij zult niet doden' niet alleen met de mond willen belijden. Deze groeperingen veroordelen het ook, dat geestelijken zelf vrijgesteld worden van militaire dienst. (Is de humanistische raadsman ook al zo ver?) Het vreemde doet zich nu voor, dat geestelijken, die zelf hun dienstplicht niet vervuld hebben,

zich aan militaire regels gaan onderwerpen, een militair uniform gaan dragen, en jongens, die wel gedwongen zijn in dienst te gaan, gedwongen geestelijke verzorging verlenen. Nee, die hele 'mooie' verzorging lijkt me een aanfluiting en de heer Lips heeft mij niet van het tegendeel kunnen overtuigen. Als het Humanistisch Verbond de kerken hierin op de voet volgt, is het Humanistisch Verbond voor mij niet meer te volgen!

N. Scheltes-van de Velden

De volgende opmerkingen n.a.v. bovenstaand stuk van mevr. Scheltes:

1. De wijze waarop mevr. Scheltes het door mij in Hilversum gesprokene weergeeft is wel heel ongelukkig. Ze ruikt wat zinnen die ik gezegd heb uit hun verband en plakt ze aan elkaar, voegt daar wat zinnen bij die ik niet heb gezegd, kruidt het geheel met uitspraken van zichzelf en anderen. Zo ontstaat een geheel van dingen die mij min of meer in de mond worden gelegd maar waarvoor ik niet graag verantwoordelijk zou worden gesteld. Ik geloof niet dat we elkaar op die manier in humanistische kring te lijf moeten. Ik protesteer dan ook nadrukkelijk tegen deze weergave van het door mij gesprokene.

2. Hoe bevooroordeeld mevr. Scheltes de dingen bekijkt blijkt uit haar opmerking over de Pax Christi-groeperingen. Dat zijn volgens haar de progressieve, echte christenen. En de anderen? Zijn die conservatief en niet echt? En ligt dit bij de humanisten ook zo? Zijn de pacifistische humanisten de echte en de anderen de niet-echte? Kom kom.

3. Tenslotte is het werkelijke verschilpunt de vraag of er humanistische geestelijke verzorging voor militairen moet zijn of niet. Ik heb het grootste deel van mijn inleiding in Hilversum gebruikt om t.a.v. dit punt mijn argumenten weer te geven. Mevr. Scheltes noemt er daarvan echter niet één. Mijn hoofd-argument was: het Humanistisch Verbond zal altijd zijn geestelijke verzorgers daar moeten sturen waar mensen zijn die behoefte hebben aan deze verzorgers. Dat betekent niet dat het Humanistisch Verbond daarmee instemming betuigt met het instituut waarin de geestelijke verzorgers worden aangesteld, zoals b.v. de aanwezigheid van humanistische geestelijke verzorgers in dienstweigeraarskampen niet betekent dat het Humanistisch Verbond zich voor of tegen dienstweigering uitspreekt.

Er hierom gaat het: mevr. Scheltes wil in wezen dat het Humanistisch Verbond zich in pacifistische, anti-militaristische zin uitspreekt. Dat is niet mogelijk, evenals het omgekeerde en dat is haar in Hilversum ook duidelijk uiteen gezet. Het is jammer dat dat haar niet heeft overtuigd maar dat behoeft nog niet aan de inleider te liggen.

H. Lips.

Waarom, aan de weduwe...

Mij intrigeert, dat ik van uw, mijn, onze... secretaresse brieven ontvang met het adres 'de weduwe enz.' Waarom toch? Gebeurt dat ook bij mannen, die hun vrouw verloren hebben? Is het zo aangenaam, steeds aan het verlies te worden herinnerd? Ik begrijp het gewoon niet. Is het een staat om er trots op te zijn? Een titel? Echt ik weet het niet waarom ons dit stempel wordt gegeven. Ik in elk geval schrijf het nóóit, en ik ben er zeker niet op gesteld, dat men de brieven aan mij zo adresseert.

W. Bosman-Specovius

leven sverz ekering op index benad ering basis

Aurora

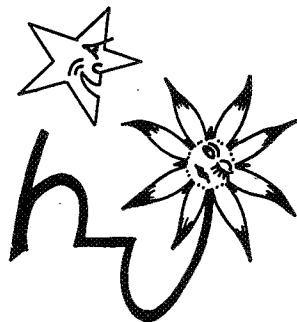
Zend mij vrijblijvend alle inlichtingen over uw Index-Benaderingspolis.

NAAM:

ADRES:

WOONPL:

(In open envelop, gefrankeerd met 7 cts postzegel, zenden aan:
N.V. Levensverzekering Maatschappij
AURORA, Stadhouderskade 1a, A'dam).

„Ik ben m'n hou-vast kwijt”

Het bestuur van de
**Humanistische Stichting voor
Huisvesting van Bejaarden,**
Slotermeerlaan 1, Amsterdam-W.

wenst over te gaan tot de aanstelling van een

Bouwkundig medewerker

die zal worden belast met het verstrekken van
adviezen bij de voorbereiding en tijdens de
bouw van bejaardentehuizen voor plaatselijke
stichtingen.
Vereist is diploma H.T.S., bouwkunde of daar-
mee gelijk te stellen opleiding.
Salaris nader overeen te komen.

Schriftelijke sollicitaties met vermelding van opleiding, er-
varing, levensbeschouwing, enz. te richten aan bovenstaand
adres.

ANNONCES

Dame, 55 jaar, lerares N.O., eigen
auto, **zoekt gezelschap** voor week-
ends en vakanties van besch., algem.,
ontw. heer van ongev. gelijke leef-
tijd en goede maatsch. positie.
Brieven onder nr. MW 165 aan het
bureau van dit blad.

Wie kan onderwijzer, die studeert
voor de hoofdkte per 1 oktober
helpen aan een **betrekking**, waar-
voor vrijstelling van militaire dienst
kan worden verkregen?
Brieven onder nr. MW 163 aan het
bureau van dit blad.

Dame, alg. ontw., representatieve
verschijning, 67 jaar, fin. onafh.,
eigen flat bew. omgev. Arnhem-
Wageningen, **zoekt** voor prettige
vrijtijdsbest., **contact** met vitaal en
ontw. heer, ca. gelijke leeft., goed
ink., telef. bereikb.

Brieven onder nr. MW 164 aan het
bureau van dit blad.

Bied aan voor vakantieruil Zeeuwse
kust modern huis met 4 slaapkamers
en garage in Nuenen, N. Br.,
Tel. 04993 - 15 82.

Stichting 'Erasmushuis' te Utrecht

UITLOTING obligaties van f 100,- per 1 januari 1965
door notaris J. J. M. van Delden uitgeloot de volgende
nummers: 40; 58; 132; 221; 255; 287; 330; 334; 347;
402; 484; 516; 551; 580 en 672.

Deze obligaties zijn inwisselbaar (met coupons 8 t/m 20) bij de
Alg. Bank Nederland N.V. en Vlaer en Kol N.V. te Utrecht.

De penningmeester,
A. Schuur, Dickenslaan 24-I

het wonder

samengesteld door:

Drs. D. Braun O.F.M., P. N. Kruyswijk, Prof. Dr. G. A. Lin-
denboom, Ds. G. van Loenen, J. J. C. Marlet, zenuwarts, Drs.
J. G. van der Ploeg, Dr. D. H. Prins, Prof. Mag. Dr. E. C. F.
A. Schillebeeckx O.P., Ds. P. Simoons, Dr. I. Vijlbrief, Drs.
J. A. M. Weterman.
(Uitgave N.G.C. no. 26)

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door overschrij-
ving van f 1,50 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Ver-
bond, Utrecht met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 26.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

**voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van de
humanistische overtuiging**

In het komende nummer o.a.

H. Bongers: Menno ter Braak

P. Spigt: Het Boek Job

Abonnementsprijs:

f 9,50 per jaar (voor donateurs en de contribuanten van
Socrates en voor studenten f 8.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**

Oudegracht 152, Utrecht

Giro 58 22 93

Rede en Religie in het Humanisme

In deze uitgave is er naar gestreefd de verschillende opvattingen
die zich binnen het humanisme over deze onderwerpen voordoen,
tot hun recht te laten komen.

Formaat 15 x 23 cm. - Omvang ca. 250 pag.

Prijs f 9.90

U kunt dit bestellen door overschrijving op giro 30 49 60, t.n.v.

Centraal bureau Humanistisch Verbond

OUDEGRACHT 152 - UTRECHT

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap
met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H.
Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

*Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers
f 2,50.*

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op
geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER-DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** op-
gericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij
het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner
zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels
insluiten.